

נתיב: שיח תכנוני

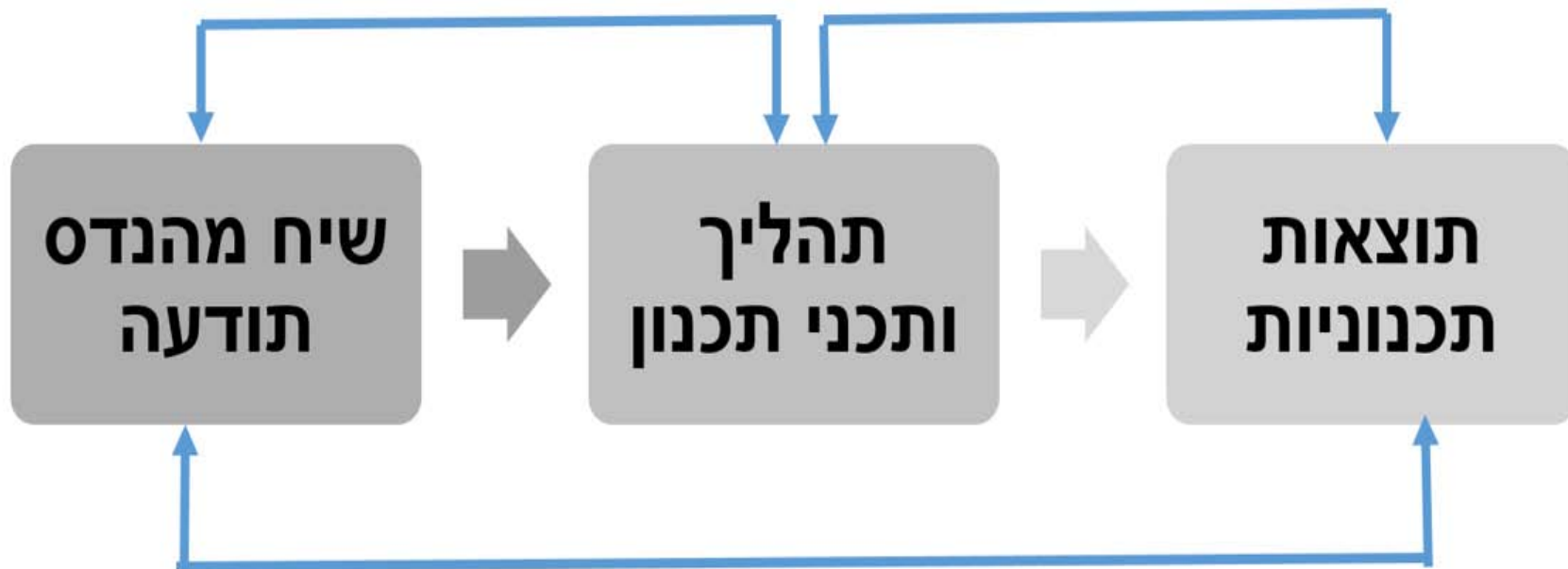
פרופ' ראסם ח'מאיסי, פרופ' דברה שמואלי וגב' ליאת אלימלך-מלכה

הטכניון, 27 לינואר 2019

השיח ככלי מעצב ומשנה

צוות תכנון תכנית ישראל 100 זיהה כי מרכיב השיח התכנוני הנו
חיוני להבנת התמורות בתכנון והביטוי שלהן בשיח התכנוני. הצוות
העמיד את השאלה: מה הם השיח התכנוני והשפה התכנונית
המתפתחים ואלו הדרושים, כחלק מתכנון מרחבי אסטרטגי לישראל
לקראת 2048?

הבניית הקשר הסינרגטי בין שיח ושפה לתוצאה תכנונית

שאלות ורעיונות לאפיון שיחה ושפה

- מהם הכלים ומהם ערוצי היישום שבתוכם ניתן להפעיל את הכלים המוצעים?
- כלי יישום יכולים להיות 'קשיחים' יחסית, כמו הצעות חקיקה, החלטות ממשלה, 'הסדרים במשק', שינויים אירגוניים, תכניות סטטוטוריות.
- או 'רכים' כמו קמפיינים ציבוריים של NGOs, מערכי הדרכה והשתלמות ועד הכללה בתכניות לימודים ברמות השונות.
- מה הן מלות המפתח המכוננות שיש להן ביטוי בתכנון אסטרטגי מרחבי ומעצבות אותן?

1948-1970

תוצאות השיח

פיתוח מערך עירוני וכפרי היררכי
תכנון מבדל

יצירת רשת עירונית לאומית היררכית של עיר מרכזית, ערים
אזוריות, ערי פיתוח וכפרים

הפנייה מכוונת של עולים לפריפריה

הריסה של חלקים נכבדים מהבנייה הערבית

התגלעות של פערים חברתיים וכלכליים בין קבוצות אוכלוסייה
שונות על רקע אתני ומגזרי

הגבלת העצמאות התכנונית של רשויות ערביות באמצעות
מבנה מערכת תכנון מקומית על פי וועדות של רשות אחת
לעומת וועדות מרחביות של מספר רשויות

ניכור ואי אימון של האוכלוסייה הערבית בתכנון שחובר לכלים
של הפקעות קרקע והגבלות פיתוח.

פיתוח לא מתוכנן ביישובים הערבים וריכוז אזורי של
האוכלוסייה הערבית הבודאית

שימוש סלקטיבי במורשת התכנון המנדטורית להשגת יעדים
של המדינה החדשה

תכנון נושאי פרוגרמאטי ברמה הארצית והמחוזית, לא כולל
"יעודי קרקע"

שיח תכנוני

קליטת עליה	בניית האומה
ייהוד המרחב	פיזור אוכלוסייה יהודית
הפרחת השממה	פיתוח הפריפריה
מדיניות רווחה	עיירות פיתוח
מאזן דמוגרפי	שמירה על קרקע חקלאית
תיחום בניה	ריכוזיות שלטונית
הלאמת קרקע והפקעתה	תכנון פיסי- יוזם (יהודי) לעומת תכנון מסדיר (ערבי)
עיצוב ושמירת גבולות	

שנות ה-70-80

תוצאות השיח

הפסקת בנייה של דירות בבעלות ציבורית
העברת היוזמה לבניית מגורים לסקטור הפרטי
תכנון יוזם מתמקד בעיקר בבניית התנחלויות, מצפים
ויישובים קהילתיים

אופן חלוקת המשאבים ותהליכי הסלקציה ביישובים
הקהילתיים החדשים הביאו לחיזוק הבידול וההפרדה בין
האוכלוסייה במעמד הבינוני-גבוה, האשכנזית, החילונית
לבין האוכלוסייה במעמד הנמוך, החלשה, המזרחית
הדתית-לאומית, והערבית בעיירות הפיתוח והיישובים
ערביים

שימוש בתכנון מתארי להגבלת התרחבות הבניה הערבית
שמירת שטחים חקלאיים
המשך הלאמה והפקעת קרקע
תכנון מחוזי של ייעודי קרקע

שיח תכנוני

ניו-ליברליזם/ במקביל לסוציאליזם ורווחה	התנחלויות
ביקורתיות	ישובים קהילתיים וועדות קבלה
שקיפות	בניה לא חוקית- כפרים לא מוכרים
מעורבות הציבור	אגדי ערים
הפחתת עוצמת התכנון היוזם	פרוור איזו דמוגרפי

שנות ה-90

תוצאות השיח

הפשרת קרקעות חקלאיות
בנייה מוגברת לגובה

היחלשות היישובים החקלאיים, קריסת ענף החקלאות, קריסה כלכלית של יישובים חקלאיים רבים

החמרת השונות והפער בין האוכלוסייה הקיימת והעוברת לערי הפריפריה לעומת האוכלוסייה הקיימת והעוברת למרכז

ציפוף יתר ביישובים הערביים בעקבות הגידול באוכלוסייה מחד, ותיחום מכוון של יישובים אלו באזורים חקלאיים ושמורות טבע מאידך

פרזור הולך וגובר

חוסר התאמה בין קצב ואופי התכנון לבין קצב הריבוי הטבעי של כלל האוכלוסייה וקבוצות ייחודיות בה בפרט

מגמת רפורמה אינקרמנטלית לחוק התכנון והבנייה לשם הגדלת מגוון הסמכויות ותחומי האחריות התכנוניים של הרמה המקומית

יזום תכנון מסדיר לתכנון היישובים הערבים ושילובם במרחב

תביעות הכרה בכפרים והסדרת בניה ללא היתר

תכנון ארצי ומחוזי של ייעודי קרקע

הפרדה בין בעלות על קרקע לתכנון

שיח תכנוני

ניאו-ליברליזם	מטרופוליטניים
פיזור מרוכז	אחריות מקומית לפיתוח
עירוניות	ציפוף, בנייה רוויה
שמירה על שטחים פתוחים	נוף פתוח
אזורי חיץ) בין עיר לכפר, בין יישובים יהודים וערבים)	מרחב מעוייר
מודעות סביבתית, פיתוח בר קיימה	תכניות אב
תכנון יוזם לקליטת עלייה	מאזן דמוגרפי
כפריח לא מוכרח	

מ-2000 ועד עכשיו

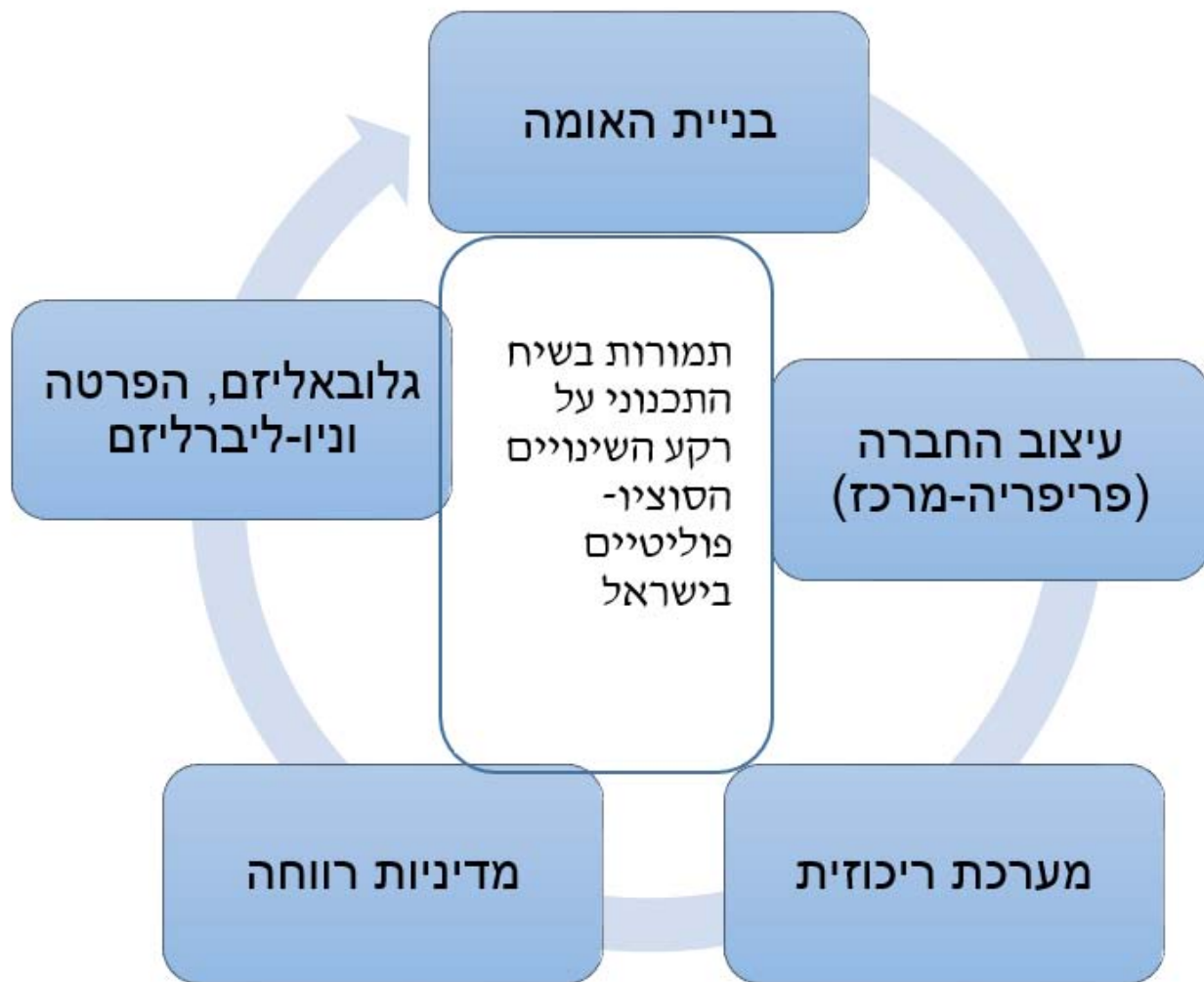
שיח תכנוני

תוצאות השיח

הפשרת קרקעות חקלאיות
בנייה מוגברת לגובה
היחלשות היישובים החקלאיים, קריסת ענף החקלאות, קריסה כלכלית של יישובים חקלאיים רבים
החמרת השונות והפער בין האוכלוסייה הקיימת והעוברת לערי הפריפריה לעומת האוכלוסייה הקיימת והעוברת למרכז
ציפוף יתר היישובים הערביים בעקבות הגידול באוכלוסייה מחד, ותיחום מכון של יישובים אלו באזורים חקלאיים ושמוזרות טבע מאידך
פרוור הולך וגובר
חוסר התאמה בין קצב ואופי התכנון לבין קצב הריבוי הטבעי של כלל האוכלוסייה וקבוצות ייחודיות בה בפרט
מגמת רפורמה אינקרמנטלית לחוק התכנון והבנייה לשם הגדלת מגוון הסמכויות ותחומי האחריות התכנוניים של הרמה המקומית
יזום תכנון מסדיר לתכנון היישובים הערבים ושילובם במרחב
תביעות הכרה בכפרים והסדרת בניה ללא היתר
הסכמי הגג
ול"לים/ות"לים
מנהל מקרקעי ישראל הופך לרשות מקרקעי ישראל

גמישות	אזורי חיפוש מרקמים
דינמיות	פיתוח בר קיימא וחוסן לאומי, אזורי, קהילתי
פיזור מרוכז מודעות סביבתית איזון בין מעויר לפתוח	צמוד דופן התחדשות עירונית הסכמי גג
עירוניות ועירוניות חדשה	שטחים פתוחים
שיקולים כלכליים/ סביבתיים	מקדם מימוש ציפוף
דיוור בר השגה	מתאר כוללנית תכניות איחוד וחלוקה
אסטרטגיה ארוכת טווח	הפרטת קרקעות
מטרופוליטניים	שיתוף ודמוקרטיזציה

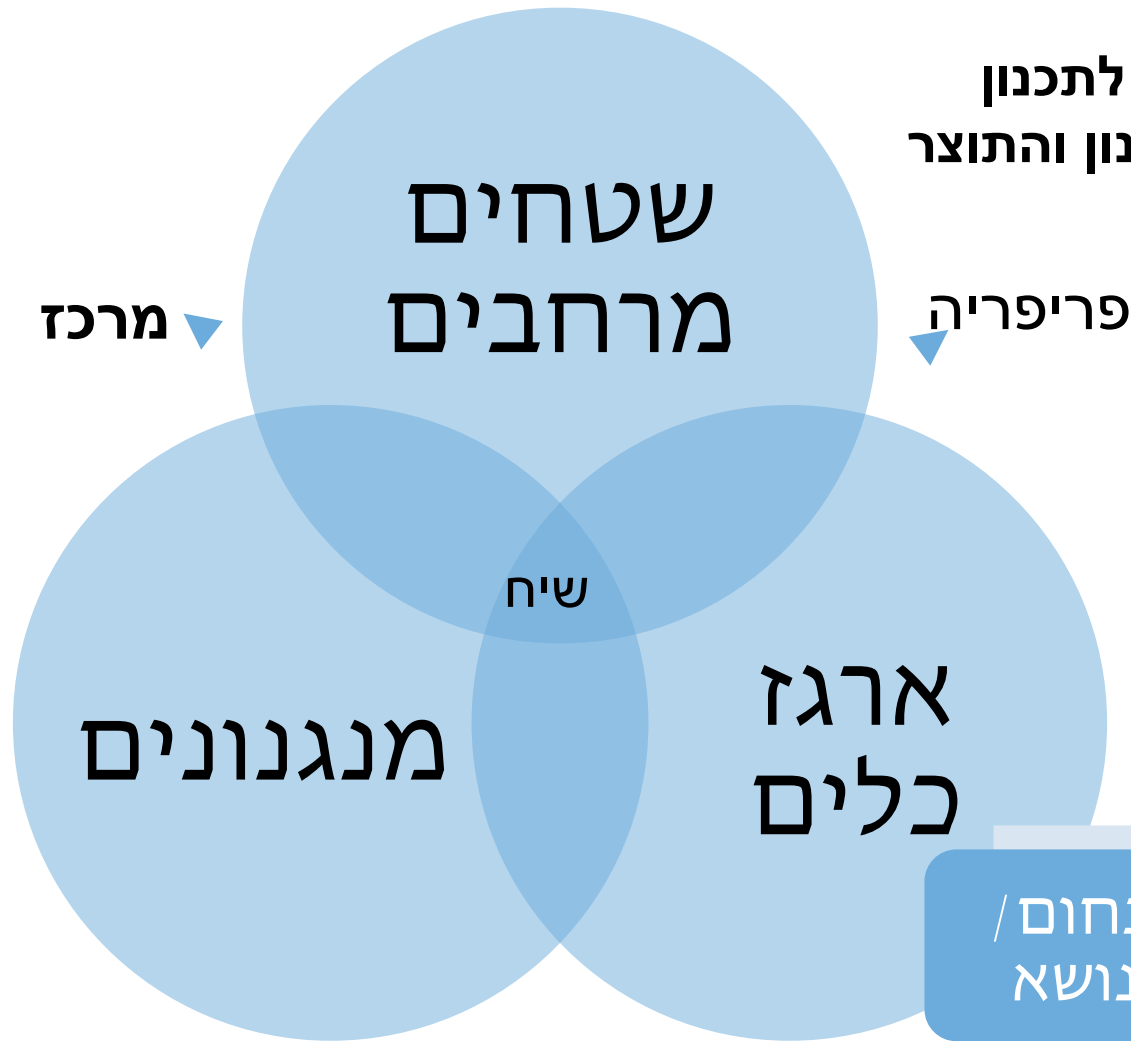

דגש על שיחה טריטוריאלי-אדמה טרנספורמציה דגש על שיח אינסטרומנטאלי/ פונקציונלי- אדם

מתפישה ותהליך תכנון לינארי לתכנון
מודולרי והשפעה על שיח התכנון והתוצר

תחום /
נושא

רשת

כדורי-רב
שכבתי

סיכום שיח ושפה תכנונית בהתהוות, מרכיבים ראשיים ותוצאות עד 2048

ריכוז מילות המפתח המרכזיות:

• שיח נגיש

• תכנון מקרב, אזור מקרב

• שיח רשתי, רב ממדי (כדורי)

• מרקמים חברתיים

• שיח דינמי, בין דורי

• פתיחות, לימוד משותף

• תכנון ערכי, פיזי, איכותי

• אזוריות / אזוריות חדשה

• תכנון על פי רבדים

• תכנון המבוסס על הזכות לאיכות חיים נאותה

• תכנון נגיש וגמיש (גמישות תכנונית ונגישות לתכנון)

• מחברים

• חוצי גבולות

• מיוזמת רחוקה ונרחבת

ממשקים	חוצה גבולות
אשכולות	רשתות מפגשים
מגוון כסגולה רב תרבותיות	מכלולים חוצה גבולות
שיתופיות ושוויוניות	תכנון כמנוף
צדק חלוקתי ותכנוני	שטוח, מעגלי כדורי
תכנון מפתח	
שטחים שמורים	
התאמה תרבותית	

סיכום כלים:

השיח הוא כלי לשינוי המציאות והיערכות לעתיד על מנת לייצר תהליכים מכפילים

חופש מרבי לפרט, מרחב ציבורי מכבד

שונות כסגולה ויתרון

אזוריות/אשכולות

קיימות

כלכלה משותפת

גמישות מרחבי

מתכנן כגשר

מגוון אינטרסים

שקיפות

צדק והוגנות

קווים אדומים

הסרת פערים

קיימות, עמידות

תכנון חכם